BØRN OG UNGE
Aarhus Kommune

Pædagogisk læreplan

Dagtilbud: Strandens dagtilbud

Dato: november 2020

Den styrkede pædagogiske læreplan

Indledning

Alle dagtilbud i Danmark skal udarbejde en skriftlig pædagogisk læreplan med afsæt i bestemmelserne i dagtilbudsloven. Denne skabelon til den styrkede pædagogiske læreplan er udarbejdet i en arbejdsgruppe bestående af dagtilbudsledere, BUPL, FOA, De selvejende dagtilbud, områdechefer og forvaltningen.

Skabelonen er en hjælp til at indfri de krav, der i lovgivningen stilles til den skriftlige pædagogiske læreplan, og er det redskab, som dagtilbuddene i Aarhus Kommune skal bruge til at udarbejde den pædagogiske læreplan.

Det er afgørende, at den styrkede pædagogiske læreplan udarbejdes i og tilpasses en lokal kontekst, så den bliver rammen for al pædagogisk arbejde i dagtilbuddet og et pædagogisk redskab, der understøtter det pædagogiske personales og ledelsens arbejde med at skabe gode pædagogiske læringsmiljøer for børnene. Læreplanen skal samtidig være med til at understøtte sammenhængen i tilbuddene til børnene, de unge og deres familier i lokaldistrikterne.

Temaerne i skabelonen er beskrevet ud fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Det pædagogiske grundlag tager afsæt i dagtilbudslovens formuleringer og vores lokale børne- og ungepolitik, 0-18-årsperspektivet, strategier mv. og kan findes her: https://intranet.aarhuskommune.dk/documents/39033

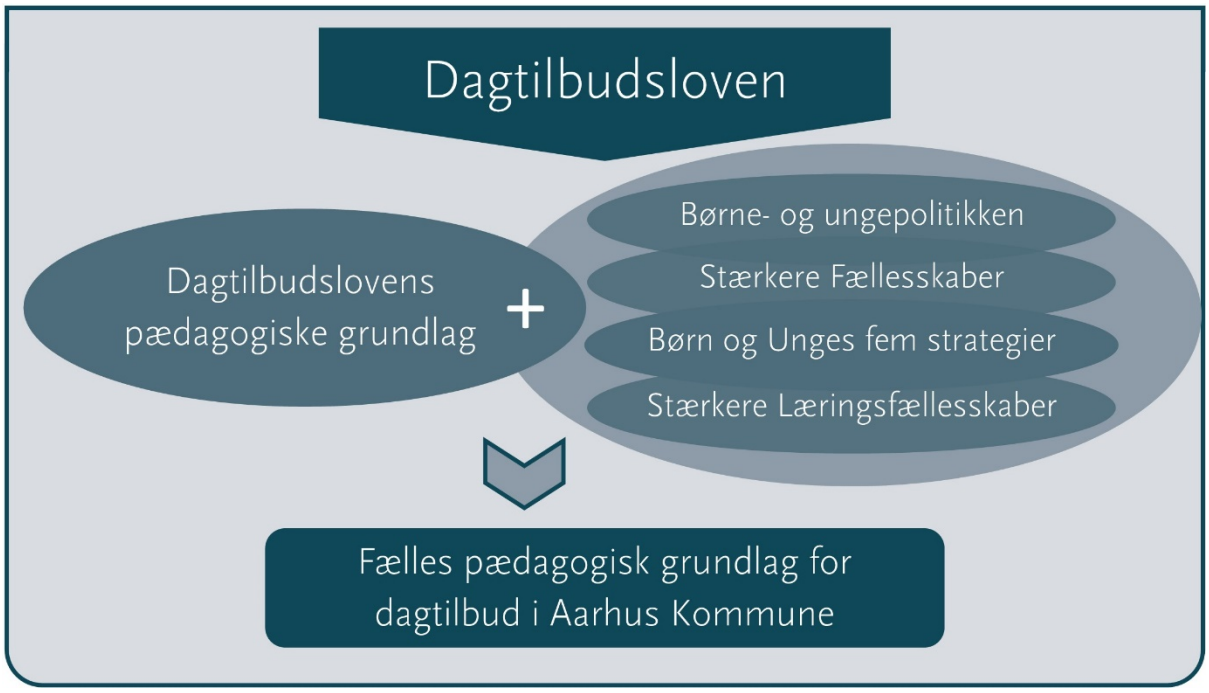

Ministeriets intention med den pædagogiske læreplan er, at:

> *"… dagtilbuddets pædagogiske læreplan med udgangspunkt i de centrale elementer fra det pædagogiske grundlag og med udgangspunkt i de pædagogiske mål og indholdsbeskrivelser af læreplanstemaerne skal fungere som et pædagogisk redskab, der via korte relevante pædagogiske overvejelser, refleksioner og eksempler skal skabe en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde, der foregår i dagtilbuddet, herunder sikre at den intenderede pædagogik er til stede hele dagen og i alle aktiviteter, rutiner med børnene m.v.".*

Ministeriets samlede beskrivelse af rammer for den pædagogiske læreplan er beskrevet i: **"Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold"**, der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud under overskriften "Den styrkede pædagogiske læreplan".

Udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Inden den pædagogiske læreplan udarbejdes, skal der lokalt i dagtilbuddet tilrettelægges en proces for, hvordan den udarbejdes, hvem der inddrages hvornår, hvordan der arbejdes med den og overvejelser om, hvordan arbejdet med den evalueres. Til at understøtte den proces har Børn og Unge udar-

bejdet en procesvejledning, der kan bruges som ramme for arbejdet. Procesvejledningen findes her: https://intranet.aarhuskommune.dk/documents/47958

Selve skabelonen til udarbejdelsen af den styrkede pædagogiske læreplan er bygget op, så der for hvert tema er en rammesættende tekst fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Herefter følger et skrivefelt med en vejledning til, hvad der skal være fokus på og forslag til tre refleksionsspørgsmål, der kan bruges som afsæt for drøftelser, dagtilbuddets beskrivelse af tema-et og systematisk refleksion og evaluering.

Indholdet er:

1. Børnesyn
2. Dannelse og børneperspektiv
3. Leg og børnefællesskaber
4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen
5. Læring og de seks læreplanstemaer
6. Børnemiljø
7. Børn i udsatte positioner
8. Forældresamarbejde
9. Inddragelse af lokalsamfundet
10. Sammenhæng med børnehaveklassen
11. Ledelse
12. Pædagogisk personale
13. Dokumentations- og refleksionspraksis
14. Evaluering

1. Børnesyn

Det at være barn har en værdi i sig selv, og i børnelivet skal der være plads, tid og ro til at være barn. Udgangspunktet er, at alle børn trives og udvikler sig, når de har passende udfordringer, ser mening og oplever anerkendelse og social samhørighed i forpligtende, rummelige og givende fællesskaber.

Beskrivelse af, hvordan det grundlæggende børnesyn kommer til udtryk hos os.

Børn har ret til at være børn, til at være forskellige og til at udvikle sig i forskelligt tempi. Vi ser barnet som et selvstændigt og unikt individ med personlighed og kompetencer.

Grundholdning er, at barndommen har en stor værdi i sig selv. Vi ser den som en selv-

stændig periode i barnets liv. Den gode barndom er fundamentet i resten af livet. Et godt børneliv er et liv med plads, tid og ro til at være barn med et nært og tillidsskabende pædagogisk personale, der giver barnet nærvær, omsorg og tryghed til at kunne lære og udvikle sig. Det skal være sjovt at være barn.

Det er den voksne, der skal gribe "øjeblikket" og vise nærvær og forståelse for barnets ønsker og behov.

Vi lægger stor vægt på at medinddrage barnets perspektiv. Det er vigtigt at barnet oplever at det tages alvorligt, at det har mulighed for at kunne påvirke og have reel indflydelse på eget liv. Når børn oplever medinddragelse, tror vi på, at børn lærer hvad demokrati er på en meget konkret og praksisnær måde. Det vil understøtte deres deltagelse i demokratiske processer senere hen i barnets liv.

Noget der til stadighed skal kvalificeres og udvikles i dagtilbuddet er, at inddrage barnets perspektiv og følge dets spor og skabe demokratiske processer.

Børnene skal opleve nærhed, omsorg og anerkendende relationer. Det er helt basalt, at alle børn oplever at hører til i fællesskabet. Det er den voksne, der har ansvaret for at skabe relationen.

Vi arbejder situeret, det vil sige, at vi altid vælger en pædagogisk tilgang ud fra det enkelte barn, konteksten og den viden/ data som pædagogen har**.** Det er pædagogens pligt at vælge og tage ansvar for det beviste valg. Personalet skal være hjælpende ved at gå bag, foran og ved siden af.

Der bruges materiale fra Fri for mobberi i de fleste huse.

Der laves lege / aktiviteter efter input fra børnene. De voksne skal værne om det, barnet er optaget af.

Personalet er opmærksom på de enkelte børns udfordringer, og hvad der sker i børnegrupperne. Vi tager udgangspunkt i barnets trivsel, livsomstændigheder, kompetencer, interesser og udfordringer. Vi tænker altid barnet ind i vores fællesskaber i relationer til andre børn og voksne. Der arbejdes ud fra små grupper i den store gruppe. Nogle grupper er arrangeret af personalet og sammensættes ud fra relationer børnene imellem, mens andre er spontant opstået blandt børnene, og der er blandt personalet fokus på arbejdet med aldersopdelte grupper.

Personalet bruger tanker fra "stærkere læringsfællesskaber" når dagligdagen organise-

res. Når der afholdes møder, følges der op på aftaler og overvejelser.

2. Dannelse og børneperspektiv

Børn skal føle sig set og forstået og opleve at have en demokratisk stemme. Børn skal være aktive medskabere af deres egen læring og udvikling inden for rammer, som de voksne har ansvaret for. Der skal lyttes til børnenes oplevelse af, hvordan det er at være i dagtilbud. Hvordan er deres oplevelse af, om de mestrer, kan finde mening og hører til? Børns oplevelse af indflydelse er en tidlig del af deres dannelsesproces og af udviklingen af demokratisk forståelse.

Beskrivelse af, hvordan vi sikrer børnenes ret til medbestemmelse og understøtter deres tiltagende mestring af eget liv.

Begrebet dannelse henviser dels til den proces, hvorigennem et menneske erhverver sig et kulturelt bestemt indhold af viden, færdigheder og holdninger, og til resultatet af denne proces, som formodes at have ført til en dannelse af personligheden i den ønskede retning. Dannelse er en dybere form for læring, hvor barnet forankrer viden i sin egen personlighed som en rettesnor til at orientere sig og handle i en global verden som et hensynsfuldt, kritisk og demokratisk væsen.

Børneperspektiv: Det pædagogiske læringsmiljø skal tage udgangspunkt i et børneperspektiv, uanset om der er tale om hverdagssituationer, børneinitierede aktiviteter eller voksen planlagte forløb

I institutionen skal der skabes læringsrum for at barnet kan udvikle sig til demokratiske væsener. De pædagogiske rutiner har en stor betydningsfuld og mulighed for, at fremme børnenes trivsel, udvikling og dannelse.

Rutiner er kendetegnet ved at have et bestemt forløb eller en bestemt struktur som gentager sig hver gang – det giver børnene overblik, det giver børnene mulighed for at sætte deres præg på rutinerne og medindflydelse på hvordan de skal løses – det kan være praktiske opgaver – feje, samle vasketøj, tørre borde af, dækkebord, hente frugt osv..

Det giver et frirum for børnene at øve sig, bakse det at prøve udfører opgaven på mange måder og om og om igen til børnene mestre opgaven - der forgår samtaler - rådgivning fra de voksne - det kræver koncentration og fordybelse - det kræver samarbejde hvis der er flere børn der skal løse opgaven.

Konflikter er med til at danne et menneske. Barnet skal øve sig i at løse / komme videre efter en

konflikt. Her skal den voksne indgå / støtte barnet i at løse / komme videre efter en konflikt.

Børn spejler sig i hinanden og de yngste lærer af de ældre.

Det er personalets ansvar at skabe sammenhænge og rammer, så barnet inviteres til at være aktivt deltagende til at skabe sin egen læring samt deltage i demokratiske sammenhænge

De voksne skal være rollemodeller og hjælpe barnet med at finde ud af hvad de kan og er, så barnet kan bygge videre på egne erfaringer. Der skal fortsættes en proces der udvikler barnets personlighed.

De voksne skal være nysgerrige på barnets interesser / hensigter / hvad de er optaget af og følge deres vej.

Den voksne er lydhør over for barnets behov, og den voksne har ansvar for at sætte rammer og retning.

Den voksne skal være opmærksom på, at der er børn der ikke har sprog. Her skal vi ikke svare for barnet men give det tid til at udtrykke sig. Her kan den voksne også hjælpe med at sætte ord på barnets følelser.

Barnet skal have respons på deres perspektiv, udsagn og handlinger. Det gør pædagogen evt ved at spørge ind til hvad barnet er optaget af / hvordan barnet har oplevet situationen.

Den voksne skal være nysgerrig på hvad barnet/ børnene er optaget af for at kunne igangsætte aktiviteter der udvikler det enkelte barn. Bla skal der arbejdes med at barnet får færdigheder, så det kan agere i fællesskabet.

Den voksne skal støtte barnet i at afprøve og udfordre sig selv.

Når vi skal have barnets perspektiv ind i husets læringsmiljø, kan pædagogen forsøge at se med barnets blik ud i barnets liv. Dvs undersøge hvad barnet er optaget af/ engageret i. Det kan ske gennem observationer eller ved at være der, hvor barnet er ex.vis på gulvet sammen med barnet. Pædagogen skal være nysgerrig tolke og lytte på barnets udsagn og adfærd. Pædagogen skal opfordre barnet til at have medindflydelse på eget liv samt støtte barnet i at afprøve ting.

3. Leg og børnefællesskaber

Fællesskaber udgøres af dem vi er, og det vi laver sammen. Alle børn i dagtilbud skal være en værdsat del af et fællesskab, og fællesskaberne skal have noget at byde på for alle børn.

Børns leg er grundlæggende for deres sociale og personlige læring og udvikling, og legen har en værdi i sig selv. Leg betyder både børns spontane leg på deres helt egne præmisser, og den leg, der igangsættes, rammesættes og eventuelt understøttes af de voksne omkring børnene.

Leg, læring, udvikling og dannelse sker i børnefællesskaber, som de voksne sætter rammerne for. Dagtilbuddets hverdag skal skabe rum til at børn kan indgå i både kendte og nye relationer på tværs af alder, køn og kultur.

Det er det pædagogiske personale og ledelsens opgave at skabe balancen mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet.

Beskrivelse af den pædagogiske praksis, som understøtter udvikling af både børnefællesskaber og det sociale rum, hvor det enkelte barn lærer og udvikler sig. Beskrivelsen skal både omhandle børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Legen er meget værdifuld for børns udvikling, derfor er det en meget vigtig bestanddel af dagligdagen i "Strandens dagtilbud".
Legen er et stærkt pædagogisk redskab til at understøtte og udvikle det enkelte barns trivsel, læring og udvikling.
Leg indeholder de elementer, som er basis for at blive et harmonisk og selvstændigt menneske. Det er her, børnene lærer, bearbejder indtryk og opbygger færdigheder og forståelse for sammenhæng og ikke mindst forståelse for andres situation.
Børn leger for at lege. Legen er unik for barndommen og vi voksne kan ikke erstatte den. Lege kommer af lyst og interesser.

I legen opbygges evnen til samspil og kommunikation. Gennem leg lærer barnet sig selv at kende og udvikler identitet og selvfølelse. De prøver sig selv og hinanden af i forskellige roller, og bliver på den måde bevidste om egne svage og stærke sider.
Barnet bearbejder under legen deres oplevelser, og her udvikler de fantasi, de eksperimenterer og engagerer sig følelsesmæssig.

I legen tilsidesætter børnene virkeligheden, og der gives plads til fantasi og kreativitet. Evnen til at forestille sig fremtiden hænger sammen med en god lege evne.
Legen er barnets vej til en anerkendelse af den verden, som de lever i, og som de fremover skal være med til at skabe/ ændre.
Når barnet leger, opstår der et flow, hvor der ikke eksisterer en opmærksomhed på tid, man er opslugt af nærværet med de andre i legen.
Gennem legen får børnene erfaring med kulturelle og æstetiske forskelligheder. At vi er forskellige og vi har forskellige måde at være og forstå på. At vi har forskellige holdninger, ønsker og behov, og at vi gør "tingene" forskelligt alt efter hvor vi lever. I legen kan børnene bruge forskel-

lige materialer på nye og anderledes måder. Materialer og ting kan få ny anvendelses muligheder og betydning. Legen giver mulighed for at afprøve roller og forskellige sociale kombinationer og "øve" sig i livet.

Vi skaber plads til små rum på stuen, i huset og på legepladsen det giver børnene mulighed for at leg uden at blive forstyrret. Der skabes små kroge og huler på legepladsen der giver ro til fordybelse. Den voksne skal "gøde" legen ved at stille forskellige materialer og muligheder til rådighed. Det kan ex.vis være at sørge for at der er bl.a udklædningstøj, tasker, køkkenservice, dukkekroge, biler, kreativitetsmateriale, konstruktionslegetøj, bolde mm der kan inspirere børnenes leg.

Den spontane og selvorganiserede leg skal anerkendes og respekteres. Når børnene leger, skal de ikke forstyrres, men den voksne skal skabe rum til legen og skåne den.

Den voksne skal understøtte legen ved at skabe læringsrum, der tager udgangspunkt i barnets interesser

Legen er et godt redskab til at inkludere børn i udsatte positioner.

Den voksne kan inddrage børnene i rammesætningen af legen og gå i dialog med børnene om legens udvikling

Den voksne er rolle model og skal deltage i legen, også selv om legen er god. Den voksne deltager i legen "nede på gulvet".

I arbejdet med børnefællesskaber bruges bl.a materiale fra "Fri for mobberi" og vi tager udgangspunkt i mindre relationsgrupper.

Alle børn skal opleve at være med i forskellige fællesskaber i deres gruppe / institution

Vi skaber rammer, så alle børn bliver en del af et børnefællesskab. Det gøres bl.a ved at lave børnegrupper på tværs af alder, køn i hele huset således at der skabes en gruppe, som det enkelte barn passer ind i. Der tages individuelle hensyn også til børn med udfordringer. Det enkelte barn skal "spilles" gode og attraktive med det de kan. Det er vigtigt at det enkelte barn oplever at det er vigtigt for fællesskabet. Den voksen kan deltage i legen og være med på barnets præmisser. Den voksne kan ved at være med i legen bruge sin rolle og tilstedeværelse som redskab til at få inddraget børn i udsatte positioner.' Den voksne skal understøtte spontane fællesskaber.

Barnet får en begyndende socialforståelse gennem konflikter. Barnet skal lære at blive demokratiske borgere og lære at forhandle sin egen rolle på plads. Personalet skal have forståelse for, hvilke konflikter der er gang i. For at skabe læring for barnet bruger personalet sin ´faglighed for at hjælpe barnet videre.

Forældrene har et stort medansvar og en vigtig rolle og derfor inviteres de ind i et forpligtigende

samarbejde om at være med til at udvikle børnefællesskaberne. Allerede ved barnets opstart i institutionen italesættes det fra personalet side at der er forventninger til forældrene om at de er en aktiv del at et fællesskab, og at hvad deres roller er for at være medskabende for at deres barn kommer med i fællesskabet.

Vi opfordrer forældrene til at tage del i at udvikle fællesskaberne. Bla ved legeaftaler. Her opfordres forældrene til at vælge bredt blandt børnene og ikke kun tage "bedste" ven med hjem eller invitere hele pige / drenge gr fra stuen. Ved at deltage i / bakke op om arrangementer i huset, evt inddrage sig i forældreråd eller bestyrelsesarbejde.

4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen

Det pædagogiske læringsmiljø er rammen for børns trivsel og læring og indeholder mange af de andre aspekter beskrevet i skabelonen.

Det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal være til stede hele dagen fra modtagelsen om morgenen til de sene eftermiddagstimer. Det pædagogiske læringsmiljø skal blandt andet give barnet mulighed for at eksperimentere og bruge fantasien, lege forskellige og udviklende lege og bruge både emotionelle, sociale og kognitive kompetencer.

I arbejdet med børn i dagtilbud er fokus på at skabe pædagogiske læringsmiljøer, der ud fra et helhedssyn understøtter trivsel, læring, udvikling og dannelse for alle børn. Det kræver viden, der med afsæt i faglig refleksion med kollegaer og ledelse, skal bruges til at udvikle stærkere pædagogiske læringsmiljøer for børnene og stærkere læringsfællesskaber for de professionelle.

Beskrivelse af det pædagogiske læringsmiljø og den intenderede pædagogik, som skal være til stede hele dagen og i alle rutiner og aktiviteter, både de planlagte vokseninitierede aktiviteter og børnenes spontane leg og aktiviteter. Beskrivelsen skal både rumme miljøet i børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Et pædagogisk læringsmiljø forstås meget bredt og kendetegnes ved at der opstår mange læreprocesser for børnene hele dagen igennem. Et pædagogisk læringsmiljø er et miljø, hvor der med udgangspunkt i det pædagogiske grundlag arbejdes bevidst og målrettet med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettes, så det inddrager hensynet til børnenes per-

spektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammenhæng og børnenes forskellige forudsætninger.

Det handler om at tage udgangspunkt i det enkelte barn og fællesskabet og tilrettelægge den pædagogiske praksis så den udfordrer, støtter og udvikler det enkelte barn og børnegruppen. Børnene skal udnytte deres potentialer og bliv så dygtige som muligt.

Der er stor fokus på læring hele dagen og hvordan vi italesætter vores læringsmiljøer. Tidligere var der en tendens til, at vi i vores kommunikation til forældrene mest havde fokus på de planlagte aktiviteter.

Det er en forudsætning for etablering af et pædagogisk læringsmiljø, at det pædagogiske personale og ledelsen løbende har blik for, hvordan praksis rammesættes, organiseres og tilrettelægges.

Vi har personale der er uddannede inden for "Stærkere Læringsfællesskab". Det har betydet en opkvalificering af hele personalegruppen, hvor der er fokus på at vi arbejder efter fælles læringsmål, data og viden. Det bevirker også at der er stor videndeling og afprivatisering blandt personalerne. Personalet bruger her sparring, feedback og videndeling for at kunne planlægge og lede egne processer.

Vi indretter husene ude og inde, så der er mulighed for at opkvalificere leg og læring.

Personalerne tilrettelægger læringsprocesser, der består af både voksen planlagte aktiviteter, rutiner og børnenes egne initiativer

De pædagogiske rutiner har en stor betydning og giver mulighed for at fremme børnenes trivsel, udvikling og dannelse. De pædagogiske rutiner er kendetegnet ved at have et bestemt forløb eller en bestemt struktur som gentager sig hver gang – det giver børnene overblik, det giver børnene mulighed for at sætte deres præg på rutinerne og medindflydelse på hvordan de skal løses.

Ovenstående understøtter at børnene bliver involveret, får ejer skab og større ansvarlighed.

Personalet skal lede egne processer og bruge sparring, feedback og videndeling for at planlægge

Et godt læringsmiljø hvor der er fokus på udvikling af børnenes kompetencer kendetegnes på, at personalet

- skal have en opmærksomhed på børnenes initiativer, hvad de er optaget af, hvad

er relevant og have øje for barnets konkrete projekter. Herud fra kan personalet "organisere" miljøer der understøtter dette.

- skal italesætte ord, begreber, handlinger og følelser der bruges i de daglige rutiner
- skaber store og små læringsfællesskaber der understøtter barnets trivsel, læring og udvikling.
- Bevidst bruge de tilbagevendende daglige begivenheder til, at der blandt børnene opbygges betydningsfulde relationer og venskaber og plads til "børnekulturen"
- skal spørge sig selv og undersøge hvordan deres valg og handlinger har betydning.

Forældrene har en vigtig rolle og inviteres ind i et forpligtigende samarbejde.

Forældre og personale bruger bevidst hinandens viden og forskellige forudsætninger.

For at komme fra intenderet pædagogik til konkret udførsel i praksis, skal

- Personalet tilegne sig en forståelse og et fælles fagligt sprog omkring begreber som f.ex hvad forstår vi ved dannelse, børnefællesskaber og børnemiljø
- Der udvikles en bevidsthed om at nye tiltag kræver igangsætning af processer, der giver ejerskab og kan omsættes i praksis
- Personalet videregiver iagttagelser, praksisfortællinger, oplevelser og små episoder, der har været med barnet i løbet af dagene eller igennem en længere periode
- Personalet bruger iagttagelser og praksisfortællinger til, at afstemme indsatser i forhold til det enkelte barn og børnegruppen generelt. Det er med til at give et mere nuanceret billede af det enkelte barn og gruppens trivsel og udvikling.
- Personalet tænker ud af boksen og bryde vaner
- Der skal opbygges en tydelighed og struktur i hverdagen. Der skal være aftaler om, hvor de voksne er og hvad de gør

5. Læring og læreplanstemaer

Børn lærer ved at udforske deres omverden med krop og sanser, ved at blive mødt af spørgsmål og udfordringer og ved selv at undres og stille spørgsmål. Børn lærer også ved at eksperimentere, prøve sig frem, fejle, gøre opdagelser og finde innovative løsninger. Børn lærer gennem kommunikation, udveksling og sociale interaktioner med de andre børn og de voksne i dagtilbuddet. Motivation og passende udfordringer har betydning for at lære og udvikle sig – både som individ og som del af et fællesskab. Børn har brug for voksne, der sætter rammer, guider og vil noget med dem, men de har også brug for plads til at være sig selv og til at gøre deres egne erfaringer.

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaerne skal tage udgangspunkt i Børne- og Socialministeriets beskrivelser af temaerne. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges inden for Børne- og Socialministeriets to pædagogiske mål for hvert læreplanstema, hvor de pædagogiske mål beskriver sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Læreplanstemaerne er tilsammen udtryk for et bredt læringssyn, og det er afgørende, at de tænkes i en sammenhæng i dagtilbuddets arbejde. Opdelingen i temaer skal sikre fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling i dagtilbud. Læs de ministerielt fastsatte indholdsbeskrivelser og mål for læreplanstemaerne i: "Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold", der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud.

Læreplanstemaerne er:

1. Alsidig personlig udvikling.
2. Social udvikling.
3. Kommunikation og sprog.
4. Krop, sanser og bevægelse.
5. Natur, udeliv og science.
6. Kultur, æstetik og fællesskab.

I Strandens dagtilbud er vi bevidste om, at vi arbejder hen imod, at der er læring hele dagen og de pædagogiske læringsmiljøer og hverdagens praksis tilrettelægges således, at de seks læreplanstemaer indgår i en sammenhæng. Læreplanstemaerne indgår i såvel børneinitierede og voksen organiserede aktiviteter

I dagtilbuddet møder vi børnene, som de unikke personer de er. Vi guider dem ind i husenes kultur, hvor de igennem vores normer og muligheder for samspil og leg, bliver en del af et læringsfællesskab.

Vi fremmer børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljø-

er, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.

Vi ved, at børn lærer i alle deres relationer til omverdenen og i alle de situationer de befinder sig i, i løbet af en dag. Dvs. at alt i princippet er et læringsmiljø. For at kunne fremme lysten til læring, trivsel og velvære skal det gode læringsmiljø kendetegnes ved, at børnene kan overskue, hvad der foregår, have mulighed for fordybelse og tid til leg. Derud over skal de kunne få den hjælp og omsorg, de har brug for.

Den daglige pædagogik skal foregå således, at det enkelte barn får lyst til at lære samt, at barnet føler at læring er sjovt. Det er en proces at lære at lære. Ved at stille nysgerrige og åbne spørgsmål er vi med til at skabe nysgerrighed, fantasi og undren hos barnet.

I vores dagstruktur arbejder vi med læringsmiljøer igennem planlagte aktiviteter, spontane aktiviteter, rutiner og leg.

De planlagte aktiviteter skiller sig ud fra den frie leg ved, at det ofte er i små grupper og med personale, som bliver i aktiviteten sammen med børnene. De planlagte aktiviteter skal give børnene mulighed for at opnå viden og færdigheder, de kan tage med sig og bruge i den frie leg.

Vi skaber læringsmiljøer, som giver grobund for at børnene selv eller sammen med personalet, har mulighed for at skabe spontane aktiviteter hele dagen. De spontane aktiviteter tager ofte udgangspunkt i ”hvad kan man lige nu blive optaget af", f.eks. bænkebidere under en træstub bliver til søgen efter dyr på hele legepladsen, kulresterne efter bålet bliver brugt til maling og madlavning i rollelegene.

Når vi arbejder med læringsmiljøer i de daglige rutiner, er det bl.a for at give barnet en følelse af at være vigtig. Af at kunne udrette noget og have en værdi for hinanden.

De daglige praktiske gøremål som f.eks. at hjælpe med at dække bord og hjælpe i køkkenet, rydde op, ligge vasketøj sammen, vande planter og vaske legetøj af, er gode til dette. I de daglige gøremål er der utrolig mange muligheder for give barnet en 1:1 kontakt og derigennem have fokus på evt. næste udviklingsområde for barnet.

Legen er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling. Igennem legen fremmes bl.a. fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet. Legen har en værdi i sig selv og er selvfølgelig en gennemgående del af hverdagen i dagtilbuddet.

Vi er, opmærksomme på at skabe og justere læringsmiljøer, som fremmer og anerkender børns spontane og selvorganiserede leg. Dette gør vi ved, bl.a. at forholde os til årstiderne, skabe rum i rummet, have redskaber og legetøj tilgængeligt. Personalet skal være tilgængelige og behjælpelig med praktiske gøremål samt præsentere nye ideer for børnene igennem planlagte aktiviteter.

Samtidig har vi, et ansvar for at have opmærksomhed på hvordan legefællesskaberne blandt børnene udvikler sig. Legen er ikke ukrænkelig, og det kan derfor være nødvendigt, at vi som personale

rammesætter, så alle børnene trives i legen. Der skal være plads til at barnet prøver nye roller og sociale kombinationer af, endvidere skal der skabes mulighed for, at alle børn har en oplevelse af at være med og føle sig som en del af fællesskabet.

Ny viden til arbejdet med læreplanstemaerne får vi bl.a gennem faglige input udefra. Men den vigtigste inspiration sker gennem videndeling mellem kollegaer samt ved den systematisk indsamling af data og den derefter kommende refleksion over praksis. Indsamlede data og refleksion bruges til at kvalificere det pædagogiske arbejde med de pædagogiske læreplaner.

6. Det fysiske og æstetiske børnemiljø

Det fysiske miljø bør invitere til leg, udforskning af omgivelserne og såvel fysisk aktivitet som fordybelse både inde og ude. Den fysiske indretning bør være fleksibel i forhold til at kunne bruges til varierende pædagogiske formål, men bør samtidig muliggøre en kontinuitet i længerevarende lege og andre aktiviteter.

Det fysiske børnemiljø handler om de fysiske rammer indendørs og udendørs. Et godt fysisk børnemiljø i trygge og sikre rammer giver børnene plads til og mulighed for at fordybe sig, og til at udfordre sig selv gennem leg og bevægelse samt blive en del af fællesskabet.

Det æstetiske børnemiljø handler om, hvordan børn gennem sanserne oplever og påvirkes af de rum og rammer, der omgiver dem. Et godt æstetisk børnemiljø stimulerer børnene, og giver dem positive og udfordrende sanseoplevelser

Et pædagogisk læringsmiljø tager udgangspunkt i et børneperspektiv. Det forudsætter at der er et godt børnemiljø der fremmer barnets trivsel, læring, udvikling, dannelse og hvor legen er grundlæggende for barnets udvikling.

Gode fysiske og æstetiske rammer skabes ved at indrette de fysiske rammer således, at de bedst muliggør trivsel og læring for børnene. De fysiske rammer skal understøtte at børnene bliver udfordret, inspireret og kan udbygge deres sociale relationer samt kan udfolde sig fysisk i dagtilbuddet.

Gode legemuligheder indendørs handler om at barnet har flere afgrænsede steder, hvor de kan lege uforstyrret i mindre grupper og evt uforstyrret af andre børn. Det er vigtigt at der er gode tematiserede legeområder for alle typer af lege i forhold til alder og interesse. Her skal der være

plads til, at børnene kan fordybe sig i lege uden at blive forstyrret af andre. Der skal skabes rammer og nicher, hvor barnet kan være. Vi har alsidige læringsmiljøer hvor der er plads til læring, bevægelse, fordybelse, undren og nysgerrighed.

Ud over gode legeområder skal der være muligt for barnet at tilgå leg med mange forskellige materialer og farver. Der skal være mulighed for at legetøj og anden materiale er tilgængeligt for børnene uden at de skal bede en voksen om hjælp.

Når der er tale om udendørs og på legepladsen, er det ligeledes vigtigt at pædagogerne reflekterer over, om der er gode og afgrænsede muligheder til rådighed for barnets leg. I dagtilbuddet har vi læringsrum/ udemiljøer hvor der er plads til kreativitet, rollelege, bevægelse som samtidig tager hensyn til det enkelte barn og børnegruppens læring og udvikling

Derud over er det vigtigt at de fysiske rammer ude og inde appellerer til barnets nysgerrighed og lyst til udforske.

Opdeling af rum / legeplads kan give mulighed for, at flere mindre børnegrupper kan være i gang med forskellige lege og aktiviteter i samme rum

Vi arbejder med at rummenes indretning er fleksible og følger barnets spor. Læringsmiljøerne skal kunne skifte efter børnegruppens sammensætning og behov. Derfor prioriterer vi bl.a legeredskaber og møbler som er mobile og flytbare. Derud over skal der, når der ryddes op være mulighed for at "tingene " kommer i de rigtige kasser, så lege / aktiviteter kan starte op på en frisk næste gang.

De voksne skal være i stand til at skabe et miljø hvor barnet udfordres med farver, billeder, bogstaver, afgrænsninger osv. Der skal være fokus på brugen / indretningen samt udsmykningen af rum. Personalet skal lave rammer, således at barnet kan overskue tingene, og derud fra lade sig inspirere til lysten til læring og udvikling.

Barnet skal også have mulighed for at vise hvad det er optaget af ved ex.vis at få hængt tegninger, malerier mm.

7. Børn i udsatte positioner

Dagtilbud af høj kvalitet med gode pædagogiske læringsmiljøer har stor betydning for alle børn, men særligt for børn i udsatte positioner. Børn kan være i udsatte positioner af vidt forskellige grunde, og det pædagogiske personale og andre fagprofessionelle har ansvar for med tidlig, rettidig indsats at identificere børn med behov for en særlig opmærksomhed. Samtidig skal der arbejdes med rummeli-

ge fællesskaber, hvor alle børn har en naturlig plads. Børn i udsatte positioner skal støttes, så de både udfordres tilpas og oplever mestring i det almene fællesskab og efter behov også i mindre gruppesammenhænge med et særligt fokus. Nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes, for at udsatte børn kan være med, og for at legen udvikler sig positivt for dem. Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen er betydningsfuld for alle børn, men i særlig grad for børn i udsatte positioner.

Beskrivelse af, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og hvordan der udvikles rummelige fællesskaber, som alle børn oplever at være en betydningsfuld del af.

I Strandens dagtilbud er alle børn unikke. De har alle en personlighed, nogle kompetencer, potentialer og udfordringer over tid. De levet i forskellige kontekster og har derfor forskellige forudsætninger.

I Strandens Dagtilbud skal alle børn have mulighed for progression, og muligheden for at blive så dygtige som muligt.

Vi arbejder med tidlig indsats. Vi handler, hvis vi oplever et barn i en udsat position. Vi holder trivselsmøder for børn fra indskrivning i vuggestuen til skolestart, her kan personale og forældre få sparring fra tale- høre konsulent og psykolog.

Vi inddrager og sparrer med forældrene om vores observationer af barnet. Vi tilrettelægger i samarbejde med forældrene mål og indsatser omkring barnets progression. Vi sørger for at afholde samtaler, hvor der er tid og mulighed for at lytte til hinandens perspektiver og lave gode aftaler om det videre arbejde med barnet i udfordringer. Vi vil være troværdige og ligeværdige i dette samarbejde med forældrene. Forældrene kender bedst deres børn i den hjemlige kontekst, og vi ser barnet i ind i fællesskabet i institutionen.

En udsat position kan være mange ting, det kan være fysiske, psykiske funktionsnedsættelser, det kan være børn, der ikke er alderssvarende, og børn der ikke kan eller må deltage i fællesskaberne i dagtilbuddet.

Vi arbejder med det enkelte barn ind i fællesskabet, og opstiller mål for det enkelte barn.

Vores pædagogiske metoder er forskellige, alt efter hvilke udfordringer barnet er i.

Det er være 'i udfordringer' er dynamisk. Alle børn kan komme i udfordringer, eller blive sat i en udfordret position.

Personalet kan sætte barnet/børnene i udsatte positioner, det kræver ofte stor opmærksomhed, sparring og feedback fra pædagogen selv og kollegaerne at forstå og ændre disse situationer.

Vi voksne er børnenes rollemodeller, og skal tage ansvaret for relationerne, interaktionerne og

læringsmiljøerne.

Børn sætter hinanden og sig selv i udsatte positioner og roller, det er pædagogens pligt, at hjælpe og støtte børnene ind i andre positioner og roller.

Vi tager barnet alvorligt og støtter det i nærmeste udviklingszone. Vi hjælper det, der hvor det er udfordret, og arbejder bevidst med at' høste de laveste frugte', altså at give børnene nogle gode oplevelser og en tro på, at det kan, og at det er noget, fordi det er.

Vi skaber læringsrum der tager højde for barnets udfordringer, og tilrettelægger små legegrupper og aktivitetsgrupper, hvor der arbejdes med barnets udfordringer i relation med andre børn, og vi tilrettelægger de pædagogiske aktiviteter og lege i hverdagen, så alle børn kan have en succes og glæde ved at være med. Ligeledes bliver rutinerne planlagte og struktureret, sådan alle børn føler sig som en vigtig del af fællesskabet. Vores læringsrum inddrager børnene i egen læring, ved at give dem demokratisk deltagelse. Det handler om at skabe læringsrum hvor børnene kan være nysgerrige, deltagende og aktive i eget liv, trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Det er personalet der har ansvaret for at skabe trygge rammer, relationer, interaktioner, lege og fællesskaber, hvor der er nærvær, omsorg, trøst, forståelse, anerkendelse og støtte, så det enkelte barn og gruppen føler sig ser, hørt og forstået, på trods af forskellige udfordringer, nogle gange kan udfordringer vendes til succes, hvis der arbejdes kontinuerligt med dem i en fælles indsats fra personalet, hvor der udveksles oplysninger, sådan alle personaler i inst. kan hjælpe og støtte børn i udfordringer.

Alle børn skal inddrages og være aktiv medskaber af deres egen barndom, da det er fundamentet for resten af livet. Det handler om, at børn ikke 'er', men at de 'bliver' til i relationen og de muligheder vi som personale stiller til rådighed i hverdagen.

"Vi skal have særlig opmærksomhed på de stille børn, og dem der ikke er interesseret i at indgå i relationer".

"Det er ikke de mest spændende børn, der har mest brug for kontakt". – Ann Knudsen

Det gør vi på følgende måde i Strandens dagtilbud:

Vi kommunikereret barns udfordringer og nærmeste udviklingszone, så alle medarbejdere er klædt på til at støtte barnet og stille krav og hjælpe barnet i dets nærmeste udviklingszone.

Vi har et tæt samarbejde med forældrene, hvor vi skaber en tillid, ved at overholde aftaler, og ved at være ærlige og direkte i vores kommunikation om barnet.

Vi arbejder med at skabe en feedback kultur, der er konstruktiv, konkret og kærlig, det giver mulighed for at tale om det svære, bøvlede, og det der skal arbejdes på at forandre.

8. Forældresamarbejde

Et godt forældresamarbejde om børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse er af afgørende betydning. Forældrene skal derfor både inddrages aktivt i og have indflydelse på dagtilbuddets arbejde. Samarbejdet sker både i form af det formelle bestyrelsesarbejde/forældrerådsarbejde og samarbejdet i hverdagen på tværs af dagtilbud og hjem om det enkelte barn, og om skabelsen af inkluderende børnefællesskaber.

I det daglige forældresamarbejde indgår også vejledning af og sparring med forældrene om, hvordan de understøtter deres barns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det pædagogiske personale og forældrene afstemmer forventningerne til hinanden og samarbejdet, med afsæt i den enkelte families behov, og alle skal opleve, at de bliver set, hørt og har indflydelse.

Beskrivelse af, hvordan forældresamarbejdet faciliteres og rammesættes, både formelt og i hverdagen, så der samarbejdes om barnets og børnegruppens trivsel og læring på tværs af dagtilbud og hjem, baseret på den enkelte families behov. Beskrivelse af hvordan alle forældre inddrages og involveres aktivt som ressourcer for deres børns trivsel, læring og udvikling.

I Strandens dagtilbud vil vi gerne kendes på, at vi er lydhøre og anerkendende, og at vi ønsker en tillidsfuld relation baseret på gensidig forståelse og respekt for både børn og forældres forskellighed.

Vi arbejder for at være troværdige, ved at vi overholder aftaler, og gør det, vi siger, vi gør.

Vores tilgang til forældresamarbejdet er: 'at alle forældre vil deres barn det bedste'.

Vi ser vores forældre som en aktiv ressource for os i at løse kerneopgaven om og med deres børn.

Derfor er vores samarbejde så vigtigt:

Forskningen viser at et øget samarbejde omkring børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse har stor betydning for, hvordan børnene klarer sig senere i livet.

Vores forældresamarbejde bygger på en viden om, at sammen er vi bedst også kaldt stærkere fællesskaber.

Vi ser samarbejdet som en kollektiv forpligtelse og et individuelt ansvar.

Til vores forældresamarbejde bruger vi begrebet 'samskabelse', da vi tror på, at sproget skaber virkeligheden og vores ageren ind i vores tildelte roller.

Vores forståelses ramme for forældresamarbejdet eller samskabelse med forældrene er:

Samskabelse er en relationel koordinering: med fælles mål, viden, gensidig respekt samt korrekt, hyppigt rettidig og problemløsende kommunikation.

Udfordring er, at alles ressourcer bringes i spil, omkring barnets udvikling, trivsel, læring og dannelse. Vi ved, at der skal en gensidig og vedvarende forventningsafstemning til, for at det lykkedes.

Vuggestuerne er ofte forældrenes første møde med 'det offentlige', og det er deres første oplevelse af, at deres barn er en lille samfundsborger med rettigheder og en demokratisk stemme.

Vi som fag professionelle skal varetage barnets interesser og behov, og dette skal foregå i en konstruktiv, konkret, kærlig, og gensidig åben dialog med forældrene.

Vi skal invitere forældrene ind i vores pædagogiske overvejelser, kendskab til barnet og børnefællesskaberne i institutionen.

Det handler om at forældrene skal være trygge ved at aflevere deres barn, da det er en forudsætningen for at samarbejdet bliver udviklet, så vi sammen kan tale om det der fungerer, og om det der er svært.

Vi skal som personale opbygge en tillidsfuld relation, da det er afgørende for et velfungerende samarbejde.

Vi skal som personale være interesseret at lære familierne at kende, at høre om deres livssituation, deres håndtering af oplevelser og evt. udfordringer, da et godt kendskab til familierne giver det bedste udgangspunkt for et givende og velfungerende samarbejde, hvor der er gensidig respekt og forståelse.

I Strandens dagtilbud har vi øvet os i at blive bedre til at formulere vores forventninger, roller og ansvar. Forældrene har givet udtryk for, at de havde svært ved at finde ud af, hvilke forventninger vi i dagtilbuddet havde til dem.

Vi har klare forventninger om, at forældre er engageret i deres børns i institutioner, og i samarbejdet om deres børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Vi forventer, at forældrene deltager og viser interesse for hverdagen og samarbejdet. At de læser vores informationer og følger med i det der rører sig i institutionen. Vi forventer, at de er aktiv deltagende om deres barns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og at de viser interesse for at skabe den bedste hverdag, der er muligt inden for vores rammer. Det betyder, at de ikke kun skal vise interesse for deres eget barn, men også skal vise interesse og forståelse for de øvri-

ge børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i institutionen. Der er mange interesser og behov der skal varetages

I Strandens Dagtilbud formulerer vi vores forventninger allerede ved det første møde. Vi sætter en tydelig ramme for vores samarbejde og forklarer formålet. Vi afstemmer løbende hinandens forventninger i dialog.

Vi skal som pædagogisk personale invitere forældrene ind i vores faglige begrundelser og intentioner. Vi skal forklare, hvorfor vi gør, som vi gør, og hvorfor det er vigtigt. Vi skal inddrage forældrene i vores arbejde om det enkelte barn og fællesskabet.

Forældrene skal mærke, at vi vil dem og deres barn det bedste, og at vi træffer vores beslutninger på baggrund at vores faglighed. Vi arbejder ud fra at alle børn skal blive så dygtige som muligt, og for at det skal lykkedes, skal forældre og personale indgå i et tæt samarbejde, hvor der er gensidig tillid og lyst til at forstå hinanden.

Forældre og familier er forskellige og har forskellige baggrunde, det gør at de har forskellige muligheder for at deltage aktivt i samarbejdet.

Det betyder, at vi som personale skal understøtte et tilpasset og varieret forældresamarbejde ved at tage udgangspunkt i den enkelte families situation. På den måde giver vi flere muligheder for deltagelse.

Et tilpasset samarbejde kommer børnene til gavn, vi må balancere hensynene til barnet, læringsmiljøet og familien.

Vi professionelle skal i større og større grad vejlede forældrene.

Forældre har et forskelligt billede af, hvad vejledning er, derfor skal der også differentieres her, hvis alle forældre skal tage del i samarbejdet på lige vilkår.

Forældrenes ressourcer og viden skal aktivt bringes i spil, og det skal de fagprofessionelles viden også.

Samskabelse handler om, at vi sammen skal sætte dagsordenen.

Forskningen siger, at forældre vil have vejledning, men de oplever ikke at får det.

Hvad skyldes det? Der kan være rammen for vejledningen, og at der ikke italesættes, at det er vejledning.

Der er et misforhold mellem pædagogernes oplevelse af at give vejledning og forældrenes oplevelse på at få det.

Hvad gør vi ved det?

Pædagogerne skal til at indtage en ny rolle som facilitator frem for fagprofessionel pædagog.

Der skal aftales et mål for vejledningen, inden den finder sted, og der skal aftales en tid for vejledning, den kan ofte ikke foretages i mødet mellem forældre og pædagoger om morgen og aften ved aflevering og afhentning.

Pædagoger og forældre skal samskabe, hvor begge parter får talt sig ind på fælles løsninger af udfordringerne.

Vi har et fælles redskab til at gå i dialog om det enkelt barn, det hedder Status og udviklingssamtalerne, hvor vi hver især tegner en profil af barnets færdigheder, og det er rammen for en samtale, hvor der tales om nye mål for barnet i tiden frem.

I Strandens Dagtilbud er forældrene altid inddraget i beslutninger om deres barn. Vi indkalder til samtaler, når der er behov for det, og er et barn i udfordringer, indhenter vi sparring til personale og forældre, sådan de hører den samme vejledning og kan lave fælles beslutninger og tiltag.

Når vi udarbejder 'profiler' og andet pædagogisk materiale til at hjælpe os i arbejdet med et barn, inddrager vi også altid forældrene, de bliver informeret om resultater og indsatser.

Forældrene inddrages og inviteres også med, når vi afholder 'overleverings samtaler' institutionerne imellem, disse samtaler afholdes, når vi skønner, der er informationer om et barn, der skal gives en ny institution for, at barnet kan få den bedste opstart der.

Pædagoger er myndigheds personer og samarbejdspartner.

Hvordan med sproget, det skaber jo virkeligheden, så hvordan får vi en samskabelse, når vi taler samarbejde, øget inddragelse, møde forældrene hvor de er?

Personalet skal være tilgængeligt, og være klar til at differentiere vejledningen og løsningerne…….

Forældrene skal være interesseret i at tage et ansvar for at være deltagende i deres barns trivsel, læring og udvikling og dannelse i en løbende konstruktiv dialog med pædagogerne.

Alle forældre er de vigtigste voksne i barnets liv, derfor er det vigtigt at vi har en åben og ærlig dialog om hvordan vi oplever barnets trivsel i institutionen og derhjemme. Børn kan være meget forskellige, og de kan udfordre rammerne på forskellige tidspunkter.

Der er lavet flere undersøgelser, der viser at forældre har vidt forskellige behov for sparring om barnets trivsel, og det er også meget forskelligt hvor store forventninger de har.

Problemerne opstår når vi professionelle og forældre er uenige om barnets behov.

Hver part mener, at der ikke bliver lyttet fra modparten. Forældre har måske et behov for at

jeres børn sover om natten, deres oplevelse er, at sover de i institutionen, så sover de ikke om natten. Vi ved til gengæld, at børn under 2 år har brug for at få lov til at sove. Forstyrrer vi deres søvn, forstyrrer vi deres trivsel.

Hvad er løsningen på dette problem? God kommunikation, og hvad er så det. At der bliver lyttet fra begge sider, og at der bliver fundet et kompromis.

Der kan også være den problematik, at vi ser barnet ind i fællesskabet, forældrene ser jeres barn og deres behov.

Vi må finde kollektive respektfulde løsninger sammen.

I Strandens dagtilbud vægter vi inddragelse af forældrene i beslutningsprocesser om vores institutioner og dagtilbud.

Vi afholder forældrerådsmøder og bestyrelsesmøder, hvor aktuelle forhold og udfordringer tages på dagsordenen.

Forældrerådet har ikke som udgangspunkt beslutningskompetence, men kan tildeles dette af bestyrelsen i specielle opgaver.

Forældrerådene er forældrenes stemme lokalt. Vi ønsker at gøre brug af vores forældres oplevelser og perspektiver, når vi træffer beslutninger om vores drift, pædagogik, struktur og organisering.

Forældrebestyrelsen skal lave principper for dagtilbuddets daglige drift.

Vi ønsker den størst mulige gennemsigtighed i vores Dagtilbud. Alle skal føle sig set, hørt, forstået, og som en del af vores fællesskab Strandens Dagtilbud.

9. Inddragelse af lokalsamfundet

Som led i arbejdet med den pædagogiske læreplan skal dagtilbuddet overveje, hvordan lokalsamfundet i form af f.eks skoler, biblioteker, museer, idrætstilbud og -faciliteter, plejehjem, erhvervsliv mv. kan inddrages med henblik på at styrke dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø.

Dagtilbuddet skal endvidere overveje om et samarbejde med fx ældre medborgere, skolebørn fra mellemtrinnet og udskolingen eller andre frivillige i lokalsamfundet, der ønsker at bidrage med en særlig viden eller interesse inden for eksempelvis natur, sport, musik, sundhed eller håndværk, kan bidrage til at styrke arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer for børn.

Beskrivelse af, hvordan dagtilbuddet, herunder bestyrelsen og forældre, inddrager lokalsamfundet i arbejdet med at etablere pædagogiske læringsmiljøer for børn og herved giver børnene kendskab til det samfund, de lever i, og de muligheder, det giver.

I Strandens dagtilbud arbejder vi på at inddrage lokalmiljøet i læringsmiljøet for alle vores afdelinger. Vi er glade for at være en del af nærmiljøet, og respekterer det højt, når vi færdes udenfor institutionerne. Flere gange om året indsamler vi skrald i nærmiljøet og taler med børnene om, hvad der efterlades og forurener området. Enkelte af disse skraldedage er sammen med børn fra Strand skolen.

I lokalområdet bruger vi strand, lokale legepladser, skov, lokale forretninger, Egå å mm som læringsmiljøer. Turene ud af huset kan give børnene motoriske udfordringer, oplevelser, og inspiration til lege, kreative udfoldelser samt samtaleemner og trafikforståelse. Vi færdes i lokalmiljøet hele året og bruger indtryk til dannelse og udvikling.

På ture er vi/ børnene synlige i området og har ofte kontakt med lokale beboere.

Vi har kontakter til lokale plejehjem, hvor vi har børnegrupper, der kommer bl.a ved højtider og synger for de ældre. Enkelte huse besøger Egå Kirke og deltager i dens forskellige arrangementer omkring høstfest, julegudstjeneste osv

Vi arbejder på at skabe gode kontakter til naboer og andre i nærområdet. Vi har åbne legepladser i alle huse. Det bevirker bl.a at husenes børn og forældre mødes på legepladsen i weekender, samt at lokalområdets børn og unge bruger dem uden for åbningstiderne.

10. Sammenhæng med børnehaveklassen

Sammenhæng i børnenes liv betyder, at skolen bygger videre på et tydeligt børneperspektiv, der tager over, hvor dagtilbuddet slipper. Det skoleforberedende arbejde i dagtilbud handler især om, at der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres pædagogiske læringsmiljøer, der understøtter børnenes sociale kompetencer og færdigheder som vedholdenhed og fordybelse. Derved forberedes de på at møde nye sociale og faglige sammenhænge med tro på egne evner, nysgerrighed og gå-på-mod. Det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal også introducere til og give børnene mulighed for at udvikle faglige færdigheder i form af leg med bogstaver, tal, mønstre, former m.v.

Beskrivelse af sammenhængen mellem skole og dagtilbud og af, hvordan der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres et pædagogisk læringsmiljø, der understøtter børnenes dannelsesparathed og skaber sammenhæng til børnehaveklassen.

I Strandens dagtilbud arbejder vi på, at der er en stor sammenhæng mellem barnets hverdag i børnehaverne og den kommende skole. Vi har børn der tilhører skoledistrikterne Sølyst og Strand. Vi samarbejder med begge skoler og arbejder på at have fælles mål for børnenes udvikling hen imod skolestart.

I alle integrerede huse laver vi grupper for kommende skolebørn. Hvor børnene i løbet af året samles på tværs af husenes opdelte grupper. Her er der fokus på at barnet lærer at lære- dannelse- samarbejde samt at gøre barnet psykisk robust.

Aktiviteterne i disse grupper tilrettelægges således, at der er læring hele dagen. Dvs at de seks læreplantemaer tænkes ind, når personalet planlægger aktiviteter og samvær. Der er bl.a fokus på at barnet trives og indgår i sociale fællesskaber, udvikler nysgerrighed gå på mod og engagement, at barnet udforsker og eksperimentere med brugen af egen krop, at barnet får oplevelser og viden om andre kulturer, normer, traditioner og værdier, samt at barnet udvikler sprog, der bidrager til at det kan forstå sig selv, de andre børn og hvad der sker i barnets omverden.

Strandens dagtilbud er tilknyttet lokaldistriktet omkring Strand skolen og som samarbejdsopgaverne er bygget op i Børn og Unge, deltager dagtilbuddets pædagogiske ledere i planlægnings- og koordineringsgrupper med personale fra Strand skolen.

Samarbejdet med Sølyst skolen foregår ved, at der laves overleveringer inden klassedannelser og at vi har børn og personale der deltager i Sølyst skolens førskole aktiviteter

Flere gange i løbet af året kommer kommende skolebørn på Strand skolen. Vi har tilbud på at bruge skolens arealer til aktiviteter mm. Derud over har vi mulighed for at bruge skolens Aula / gym sale en formiddag om ugen. Her er der mulighed for at børn fra flere af dagtilbuddets huse mødes til fælles aktiviteter.

Om foråret kommer Strand skolens 0 kl lærer på besøg i børnehaverne. Her udveksles viden om, hvordan børnehavernes arbejde med de kommende skolebørn kan have sammenhæng, med det der sker i O klasse

Inden klassedannelsen laves der overlevering af det enkelte barn til skolen. Her har vi udarbejdet et fælles materiale ud fra tanker bag kvalificeret selvbestemmelse. Forældrene er med til at udfylde disse skemaer og bliver inddraget i overlevering til skolen, hvis der er specielle behov for deres barn. Derud over bruges materiale fra ”Status og udviklingssamtaler / SUS” og ”hjerne og hjertet” som overleveringsbeskrivelse.

I samarbejde med Strand skolen og Sølyst skolen har vi udviklet ”læsevenner”. Læsevenner involverer børn og personaler fra skole og dagtilbud. Pt kommer de kommende skolebørn på sko-

len 3 gange i februar / marts. Her mødes de med elever fra 3 klasse, som læser en bog for det enkelte bhv barn, derefter en "snak" om bogens indhold mens der udarbejdes en tegning. Sluttelig viser 3 klasseseleven bhv barnet rundt på skolen.

I juni måned besøger skolens 1. klasser dagtilbuddets vuggestuer og børnehaver. Her læses der bøger og leges med de største vuggestuebørn og de mindste børnehavebørn.

I maj / juni måned er der besøgsdag på skolerne for kommende skolebørn. Her deltager dagtilbuddets personale.

11. Ledelse

Ledelsen har ansvaret for, at personalet besidder viden og konkrete kompetencer til at kvalificere det pædagogiske læringsmiljø og til at inddrage forældrene. Ledelsen understøtter og kvalificerer faglige, pædagogiske refleksioner hos personalet via facilitering, sparring og løbende metodeudvikling med fokus på udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer og på at skabe stærkere læringsfællesskaber. Den samlede ledelse understøtter dagtilbuddets åbenhed over for lokalsamfundet. Den pædagogiske leder organiserer arbejdet, så det understøtter personalets arbejde med den pædagogiske læreplan.

I Strandens dagtilbud fungerer Den pædagogiske læreplan som et pejlemærke for det pædagogiske personale i udøvelsen af det daglige pædagogiske arbejde.
Ledelsen i dagtilbuddet har samme mål med ledelse men er i forskellige kontekster i fht til antal børn, personaler og husenes størrelser. Det bevirker, at måden det udføres på i husene kan ske på en forskellige måde.
Det er ledelsens ansvar at sikre, at den styrkede læreplanen praktiseres i det daglige pædagogiske arbejde med pædagogiske læringsmiljøer, børns læring gennem hele dagen afspejler og udøves i overensstemmelse med den retning og de pædagogiske refleksioner, der fremgår af læreplanen.
Ledelsen skal sikre at personalet får kendskab og fælles eje til den styrkede læreplan gennem møder i de enkelte huse, fælles i dagtilbuddet og i Børn og Unge regi. Ledelsen skal anvise rammer og retning for praksis og stå i spidsen for læringsledelse. Ledelsen skal udøve "ledelse tæt på" gennem en anerkendende tilgang samt være rollemodel. Vi er nysgerrige, undersøgende og vejlede samt give personalet feedback på den pædagogiske praksis.
Vi skal være garant for at læreplane er bagtæppe i al planlægning, refleksion, dokumentation og

evaluering.
Et vigtigt element for den faglige udvikling er at ledelsen udstikker tydelige mål for det pædagogiske arbejde.
Ledelsen og fyrtårne skal lede processer, udfordrende dialoger, reflekterende dialoger, feedback og arbejde med øvebaner.

Hos os går vi ind i teamudvikling med accept af, at forskellighed er en styrke, og at vi endda løser opgaven bedst, når forskellige kompetencer er i spil.

Det er en forudsætning, at ledelsen og det pædagogiske personale har blik for, hvordan praksis kan rammesættes, organiseres og tilrettelægges, så børnene får de bedste betingelser for at lære og udvikle sig.
Vi skal sikre, at det pædagogiske personale etablerer pædagogiske læringsmiljøer, at personalet skal gøre sig pædagogiske overvejelser om et pædagogisk læringsmiljø, der understøtter børnegruppens kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling, samt at det pædagogiske læringsmiljø er til stede hele dagen.
Ledelsen planlægger dagligdagen således, at personalet har tid mm til at reflektere over egen og den fælles pædagogiske praksis. Det gør vi ved at planlægge indhold på stuemøder, personalemøder, forberedelsestid, afholde medarbejderudviklingssamtaler osv.
Ledelsen skal sørge for at der er en tydelig og veldefineret ramme samt at der er tydelige mål for det pædagogiske arbejde, da det er med til at sikre den faglige udvikling.
Ledelsen skal arbejde ud fra bevidstheden om at værdien af samskabelse med forældrene er vigtigt for barnet og hele børnegruppens udvikling og trivsel

Et vigtigt element for at kunne skabe de optimale betingelser for børnenes trivsel, udvikling og læring er en løbende udvikling af personalets viden og kompetencer. Vi anser det derfor som væsentligt, at ledelsen holder sig orienteret om den nyeste viden, inddrager og deler med medarbejderne. Den nyeste viden formidles af leder til medarbejdere samt mellem kollegaer både i medarbejder- og i ledelseshøjde. Samtidig er det også en forventning, at medarbejderne på egen hånd holder sig orienteret indenfor faget, så vi oplever gensidighed og fælles ansvar.

12. Pædagogisk personale

Det pædagogiske personale skal sammen skabe et pædagogisk læringsmiljø, hvor der er plads, tid og ro til at være barn. Det er hensigten, at legen og den legende tilgang til læring, barnets interesser, undren og nysgerrighed, samt det pædagogiske personales viden om at fremme læring og udvikling, er udgangspunktet for de læreprocesser, som barnet indgår i. For at kunne lykkes med dette er det centralt, at det pædagogiske personale i det interne arbejde både kan tage ledelse og give følgeskab.

I Strandens dagtilbud er der en tydelig ledelse der sætter rammen, retningen, råderummet og relationerne indenfor løsningen af kerneopgaven. De pædagogiske ledere er tæt på kerneopgaveløsningen, da de er med til at løse denne i hverdagen.

Det pædagogiske personale i Strandens dagtilbud skal have lyst til faglig udvikling, de skal være interesseret i ny viden og skal arbejde data informeret. Vi skal kunne arbejde tæt sammen med kollegaer i et tillids- baseret samarbejde, hvor vi får og giver faglig sparring til hinanden, men vigtigst af alt, at vi skal have lysten til at arbejde hen imod det excellente. Vores opgaveløsning skal bygge på kollektiv forpligtelse og et individuelt ansvar. Vi skal alle have ønsket om at ville gøre en positiv forskel for vores børn.

Der arbejdes ud fra dagtilbudsloven og de underlæggende krav om at arbejde med den 'Styrket pædagogiske læreplan', hvor der er fokus på læring hele dagen. Derudover er der dagtilbuddets lokale beslutninger om pædagogiske tiltag.

Vi skal have eller indhente viden og færdigheder til at kunne vurdere, om vi understøtter de værdier og intentioner, som der er os pålagt samfundsmæssigt, institutionelt og individuelt. Derfor må vi til stadighed udfordre vores vaner og mønstre, og tænke nyt. Vi skal øve os i at stoppe op og sammen overveje, om vi gør tingene hensigtsmæssigt.

Vi skal sammen reflektere over vores praksis, og det gør vi i Strandens dagtilbud ved at bruge Kolbs læringscirkel. Vi ønsker at bruge data, være nysgerrige på hinandens praksis, give feedback og sparring, og tilbyde hjælp, hvor der er brug for det. Ved at sparre og give feedback ønsker vi at udfordre hinandens vaner og rutiner. Vi ønsker dermed at sætte os selv i spil, styrke evnen til at træffe kvalificerede beslutninger og reflektere inden vi handler. Vi vil have mange perspektiver på den samme udfordring, da børn og udfordringer ikke er på en bestemt måde, men bliver til i relationerne med deres omgivelser, så vi skal altid se barnet i den sammenhæng de er i. Hvad stiller omgivelserne til rådighed for barnet? Der er ikke kun en sandhed, da der er en høj kompleksitet i pædagogisk arbejde, der er af årsagssammenhænge og mange tilfældigheder, som vi skal have med i vores faglige overvejelser, inden vi handler og træffer beslutninger. I nogle tilfælde er det kvalificerende at opstille en "øve-bane" for at blive klogere sammen.

Vi ønsker at afprivatisere den pædagogiske praksis. Vi skal sammen blive enige om den bedst mulige praksis. Vi skal fremme en åbenhed, gennemsigtighed og gøre det naturligt

at dele vores viden, på den måde bliver vi troværdige, og vi bruger vores ressourcer optimalt i løsningen af kerneopgaven.

Vi arbejder med tidlig rettidig indsats og forebyggelse. Vi skal både styrke de børn, der kan selv, understøtte de sårbare og hjælpe dem der har behov for det. Vi arbejder med de bagvedliggende årsager til risikoadfærd, vi skal arbejde for at styrke de beskyttende faktorer og mindske risikofaktorerne. Den der finder grund til bekymring for et barn, har også ansvar for at handle.

Vi arbejder i et tillidsbaseret samarbejde med kollegaer og andre faggrupper for at nå vores mål, vi anerkender vores forskellige opgaver, kompetencer, erfaringer og perspektiver.

Vi overleverer børn, der har brug for at få et par 'ord' med på vejen for at lette en opstart et nyt sted.

Forældrene er altid informeret og inddraget i disse. Vi ønsker at arbejde med 'tilbage løb' til den afgivende afdeling for at drage viden og erfaringer til fremtidige opgaver.

Vi skal skabe kvalitet i den pædagogiske praksis ved at skabe gode læringsmiljøer, hvor børnene er inddraget i deres egen læring, udvikling, dannelse og trivsel. Vi skal skabe mulighederne for at børnene kan realisere deres personlige, sociale og faglige potentialer. Børnene skal have mulighed for at være glade, sunde og udvikle selvværd. Vi skal skabe fællesskaber hvor børnene kan føle sig som en vigtig del af forskellige sammenhænge, sådan de kan udvikle sig til robuste, livsduelige og kreative børn, og de skal have muligheden for at blive så dygtige som muligt. De skal præsenteres for det globale udsyn og den lokale indsigt, så de bliver rustet til at møde fremtidens udfordringer.

Vi skal både kunne stå fast og flytte os når det er nødvendigt.

Vi skal arbejde i en samskabelse med børnenes forældre, da vores børn skal have de bedste muligheder for at opnå den størst mulige progression, og det opnås kun ved, at fagprofessionelle og forældre indgår i et tæt samarbejde med hinanden om det enkelte barn.

I Strandens dagtilbud arbejder vi pædagogisk i leg, rutiner og aktiviteter, da der skal være udvikling, læring, trivsel og dannelse hele dagen.

13. Dokumentation og refleksionspraksis

Ledelsen har ansvar for, at det pædagogiske personale løbende forholder sig refleksivt til, hvordan de pædagogiske læringsmiljøer understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det kan fx ske ved, at praksis fastholdes gennem pædagogisk dokumentation, der danner grundlag for analyse, og systematisk refleksion og justering af praksis.

Professionel dømmekraft og en systematisk faglig og kritisk refleksion over egen og fælles praksis er et vigtigt grundlag for lokalt at udvikle dagtilbud af høj kvalitet. Refleksionen forudsætter, at man er nysgerrig og undersøgende på hinandens praksis, søger sparring og tilbyder hjælp. Samtidig skal man turde udfordre hinandens vaner og rutiner og gøre det naturligt at dele viden og ideer til nye løsninger på tværs. Med afsæt i refleksionen og en stærk feedbackkultur skabes der i dagtilbuddet, afdelingen og i den enkelte gruppe stærkere læringsfællesskaber. Derved opbygges og udvikles både den professionelle kapacitet og dømmekraft.

Dokumentationen kan både være kvantitative og kvalitative data. Dokumentation til udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer kan være personalets beskrivelser, iagttagelser eller videooptagelser af den pædagogiske praksis. Dokumentation af børnenes udbytte kan eksempelvis være børnenes egne produktioner, meninger, udtryk for trivsel, hvad de er optagede af og forældrenes informationer, holdninger og tilfredshed. Dokumentation er også det pædagogiske personales erfaringer, viden fra observation af børnenes leg og fortællinger fra praksis. Sidst men ikke mindst er data også viden baseret på forskning, resultater af evidensbaserede undersøgelser, socioøkonomi, vurderingsredskaber til fx sprog og robusthed mv. Der skal være balance mellem de ressourcer, der bruges på at dokumentere på den ene side og det udbytte, som det pædagogiske personale får, på den anden side.

Den pædagogiske dokumentation og refleksionspraksis vil tage afsæt i de bærende principper for Stærkere Læringsfællesskaber.

I Strandens dagtilbud skal dokumentation og refleksion være en del af den daglige praksis, så derfor arbejder vi bl.a på at skabe en feedback kultur. Det gør vi ved at arbejde professionelt i forpligtigende læringsfællesskaber med et fælles mål om ansvarligt og engageret at forbedre praksis gennem dokumentation og brug af såvel kvalitative som kvantitative data, systematiske refleksioner og videndeling.

Der er en klar sammenhæng mellem etablering og udvikling af et stærkt læringsfælleskab og etablering af en feedbackkultur, der indeholder sparring og supervision i både formelle og uformelle møder. Alt dette kræver afprivatisering, nysgerrighed og undren over egen og andres praksis samt at denne nysgerrighed deles og understøttes i en for alle kendt ramme gennem brug af Karl Tomms spørgeguide, progressionsmodellen eller Kolbs læringscirkel.

Med udgangspunkt i hverdagens praksis indsamles både kvalitative og kvantitative data. Valget

af data kan tage afsæt i et bestemt emne med relevans for en enkelt børnegruppe eller være et emne, som hele personalegruppen ønsker at stille skarpt på.

Mange datakilder kan være anvendelige og meningsfulde for os at tage udgangspunkt i, når vi skal reflektere over vores daglige pædagogiske arbejde og børnenes udbytte heraf. De kan være:

- Billeder og video
- Praksisfortællinger
- Iagttagelser
- Børneinterview
- Overleveringsmøder
- Handleplaner
- Data fra "hjernen og hjertet".

Alt det nævnte er primært voksengenerede data. Men inddragelse af børnenes perspektiver og ideer er også af stor betydning, og vi involverer børnene i den løbende refleksion og dokumentation. Det gør vi f.eks. via børneinterview, hvor deres stemme bruges til at lære om deres oplevelse af børnemiljøet; det kan med henblik på at hente deres specifikke ønsker til et rum eller en aktivitet. Børnene involveres ligeledes, når de i samspil med pædagogen efter en aktivitet er med til at dokumentere, fortælle eller tegne, hvad de lige har oplevet.

I ledelsen indsamler vi data fra de forskellige tiltag i husene. Vi videndeler og lære af dem i ledelsesteamet og formidler de gode spændende tanker rundt i hele dagtilbuddet, således at vi forbedrer den daglige praksis til gavn for alle børn og voksne i dagtilbuddet.

14. Evaluering

Udover at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet er dagtilbudslederen også ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål for de seks læreplanstemaer og skal beskrive sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Evalueringen skal offentliggøres.

Evalueringen baseres på den indsamlede dokumentation, herunder den løbende pædagogiske dokumentation og de systematiske refleksioner, der foregår i det enkelte læringsfælleskab blandt ledere og pædagogisk personale.

I Strandens dagtilbud ser vi evaluering, som en måde at blive klogere på, hvordan det, vi gør, virker. Så når den styrkede pædagogiske læreplan formulerer, at der skal skabe en evaluerings-kultur, handler det om at skabe en kultur, hvor det er en grundlæggende værdi og praksis, at man løbende bliver klogere på, hvordan sammenhængen er mellem læringsmiljøet og børnenes liv, samt hvordan at læringsmiljøet understøtter børnegruppens og det enkelte barns trivsel, læring, dannelse og udvikling.

Det er måden at vise, at det pædagogiske arbejde efterlader spor.
Evaluering er måden at vise, at et målrettet pædagogisk arbejde sætter spor i barnet for resten af livet.

I dagtilbuddet tilstræber vi at oparbejde en evalueringskultur, der bygger på systematik, rutiner og indsamlede data, der kortlægges og bearbejdes i forskellige møde fora bl.a gennem brugen af reflekterende dialog.
Som data skal vi finde og bruge relevant dokumentation, der kan øge personalets viden om, hvad der virker for barnet. Den data, vi indsamler, beskriver såvel læringsmiljø og børnenes per-spektiv samt barnets progression.

For at systematisere evalueringen kan følgende trin følges

- Vælg et klart og tydeligt mål for læringsmiljøet. Målet må gerne have et undrende/ kri-tisk blik på udviklingen af læringsmiljøet.
- Personalet finder tegn, dokumentation, data med fokus på sammenhængen mellem læ-ringsmiljøet og børns læring, trivsel, udvikling og dannelse. For at danne og arbejde med denne data, kan personalet bruge Kolbs læringscirkel, Karl Tomms spørgeteknik, dialog-hjul, sprogvurderinger, motorikvurderinger, iagttagelser, observationer, fotos, video og praksisfortællinger, progressionsskema, SMTTE samt inddragelse af børnenes perspektiv, interesser og/eller intentioner.
- Retningen for den fremadrettede praksis findes ved at personalet har reflekterende dia-loger hvor man analyserer den indsamlede data. Her laves aftaler om det kommende fo-kus og den fremtidige praksis. Der iværksættes prøvehandlinger, hvor der igen indsamles data på det der skal undersøges

Vi er bevidste om at der også sker en løbende evaluering, hvor vi hurtigt tilpasser aktiviteter og indsatser. Vi skal hurtig kunne ændre tiltag, så vi efterkommer det enkelte barns behov for ud-vikling og trivsel.

Det er den pædagogiske leders ansvar at personalet er forpligtiget til at arbejde med evaluering. Det er den pædagogiske leder der skal skabe rammer til, at personalet systematisk dokumente-rer, reflekterer og analyserer den fælles nye viden. Og mest vigtigt så kræver det, at lederen

følger op, så man holder fast i eller forbedrer den gode praksis, der er i dag, så den bliver endnu bedre i morgen.

Ovenstående arbejdsform bruges i alle huse.
For at skabe en stærk evaluerings kultur i hele dagtilbuddet har vi videndeling og reflekterende dialoger i ledelsesteamet. Fremadrettet vil vi fokusere på videndeling på tværs i dagtilbuddet. Det gør vi ved at benytte ens systematik i alle huse, og ved at data mm opbevares let tilgængeligt i fælles mapper mm. I øjeblikket er der fokus på at bruge progressionsskema.